

"הגלגל" – עתון הרדיו המנדטורי

עקיבא צימרמן

השישי הוא הודפס בפניה הימנית העליונה של העמוד הראשון. בעתון צויין כי הוא "יוצא לאור על ידי לשכת המודיעין הממשלתית בירושלים, מטעם מיניסטרוני המודיעין הבריטי". מחיר העתון נקבע לארבעים מיל (מחיר עתון יומי באותה תקופה היה עשרים מיל). כ-18 הגיליונות הראשונים שימש כעורך העתון הסופר יעקב קופלביץ', (שינה את שמו לישורון קשת עם קום המדינה), סופר, משורר ומתרגם. העתון נדפס בדפוס גולדברג בירושלים. בפתח הגיליון הראשון באה פנייה על עמוד שלם "אל הקוראים". מודגש, כי "הגלגל" הנו המשך לעתון "רדיו ירושלים":

עתון "רדיו ירושלים" מופיע בזה לפני הקהל העברי, בפעם הראשונה, בצורתו המורחבת והמשופרת, כרו שבועון מצוייר לאינפורמציה, לספרות ולאמנות בשם "הגלגל"... אופיו ועריכתו נקבעו מתוך הסכם עם הוועד הלאומי והותאמו לצרכי הקהל העברי בארץ.

בהמשך נאמר, כי "הגלגל" ידווח על מהלך המלחמה, שהעמים שוחרי החופש אוסרים כיום בכל מרצם נגד כוחות הרע". כן נאמר בדברים אל הקורא, כי:

"הגלגל" יכיל יחד עם זה יצירות ספרותיות מעולות, בשיד ובפרוזה, מאת טובי הסופרים העברים, ויקבע מדורים מיוחדים להשקפה על החיים בארץ ומהלך התפתחותה, לביקורת כנה ובלתי תלויה על תופעת הספרות והאמנות, התיאטרון והמוסיקה, הקולנוע והאספורט בארץ, ולהדרכת הקורא בספרים העוסקים בכעיות הזמן.

בסיום הפנייה הבלתי חתומה נקבע, כי "לבטיה של הפוליטיקה הרצוא מכלל עניינו של 'הגלגל', שלא יעסוק בה אלא במידה שהיא עומדת מאחורי אותם הערכים הראשוניים, שעליהם אנו נלחמים ומקריבים את כל כוחות נפשנו."

בפתח הגיליון הראשון מופיע מדורו של משה מדזיני שהיה גם הפרשן המדיני של "קול ירושלים". במדור "גלגל המעשים" סוקר מדזיני את המאורעות המדיניים. טעמו המשובח של העורך משתקף בקביעת המשתתפים בגיליון הראשון וביניהם הפרופסור חיים יהודה רות, המשורר דוד שמעוניוביץ' (לימים שמעוני), הסופר המסאי אליעזר שטיינמן, המביא מזכרונותיו על חיים נחמן ביאליק,

תחנת השידור המנדטורית "קול ירושלים" החלה לשרד ב-30 במרס 1936 בשלוש השפות הרשמיות עברית, אנגלית וערבית. עם תום שלטון המנדט היו בארץ ישראל יותר מ-600,000 יהודים. רוב מחזיקי מקלטי הרדיו בארץ היו יהודים. בסקירה על מחזיקי מקלטי הרדיו בארץ בשנת 1947, שנה לפני תום המנדט, נמסר כי בארץ כולה נמצאים 92,646 "בעלי רדיו", 73,127 מהם יהודים (כ-80%), 15,375 ערבים ו-4,140 אחרים, לרבות פקדי ממשלת המנדט שבאו מאנגליה ומספר מועט של נוצרים שגרו בארץ. תוכניות הרדיו למיניהן פורסמו בעתונים שהופיעו בארץ, והחל משנת 1938 הופץ מטעם לשכת המודיעין הממשלתית בירושלים לוח תוכניות בשם "רדיו ירושלים", שנשלח למנויים ובו פירוט התוכניות.

בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, ביולי 1943, החל להופיע בירושלים "דו שבועון לבעיות העולם ולקול ירושלים", שנקרא "הגלגל". לאחר שנה היה "הגלגל" לשבועון שראה אור עד אפריל 1948, חודש לפני תום המנדט. בנוסף ל"הגלגל" הופיעו עתוני רדיו ממשלתיים באנגלית "רדיו וויק" ו"פורום", וכן עתון בערבית. "הגלגל" הגיע לתפוצה ניכרת ובסקירה על עתוני הרדיו בעתון "הצופה" מ-27 במרס 1947 נכתב, כי "השבועון הגלגל הוא היחיד משלושה כתבי עת ממשלתיים שכמעט נושא את עצמו. הוא נפוץ בעשרת אלפים טפסים." על "רדיו וויק" נאמר באותה סקירה כי הוא "הולך ומשתפר ונושא בגרעון גדול", ועל העתון הערבי לענייני הרדיו קראנו בסקירה כי הוא "נפוץ מעט מאוד ומחולק חיים".

מה ומי בגיליון הראשון

הגיליון הראשון של "הגלגל" הופיע ב"ט בתמוז תש"ג (22.7.43). הוא הודפס על נייר כרומו, עטיפתו צבעונית, והיה המפואר שבעתוני הארץ. בעוד שהעתונים האחרים נאבקו עם ממשלת המנדט על אספקת נייר ונאלצו לצמצם מספר עמודיהם, ולעתים נאלצו להופיע על נייר בעל איכות גרועה מאוד, ולא אחת על נייר אדום או צהוב, זכה "הגלגל" להקצבת נייר משובח ועד הגיליון ה-12 הוא הודפס על נייר כרומו.

בפתח הגיליון הראשון מופיע גלגל המזלות של רצפת בית הכנסת העתיק שנתגלה בחפירות בית אלפא. גלגל המזלות הופיע לרוחב כל עמוד השער עד הגיליון החמישי, והחל מן הגיליון

המגל

גם מהדורות חדשות בפולנית, תורכית, גרמנית, יונית, צרפתית וכולגית. כמו כן מפרסם "הגלגל" גם את תוכניות רדיו לונדון למיניהן. בשער האחורי מודפסת מפה צבעונית של אירופה בכותרת "כל הרכים מובילות לפלישה".

נצחון האור על החושך

הגיליון השני הופיע לקראת תשעה באב. למשתתפים נוספו גם הסופר יהושע רדלר פלדמן (ר' בנימין), שהיה העורך האחראי של "הצופה", הוגה הדעות פרופ' אפרים שמואלי, הסופר מ.י. בן גבריאל (אויגן הפליך) והסופרים אהרון ראובני וחיים תורן. במרכז הגיליון סקירה על בית הספר כדורי, ובהמשך סוקרת ד"ר אסתר גרוזן-קיו את התוכניות המוסיקליות של "קול ירושלים", ובמדור לחזנות כותב ישעיהו ויניצקי על החזן המלחין אליעזר גרוביץ. מדור חדש נקרא "פינת החייל", שבה כותב המבקר דב בר מלכין על הרצל וביאליק לימי הזכרון כ' וז"א תמוז.

בגיליון השלישי נוספו לרשימת המשתתפים הפרופ' ש.ה. ברגמן, הכותב על "כלכלה ומוסר", וכן הסופרים יהודה בורלא, גדליה אלקושי, בנימין יצחק דוחובני (לימים מיכלי) ומ.א. זק והמשורר יעקב פייכמן. כן מובאים דבריו של הסופר היהודי-רוסי איליה אהרנבורג. במרכז הגיליון תמונות מהאוניברסיטה העברית בירושלים, וזאת לרגל מלאות עשרים וחמש שנה להנחת אבן הפינה. סקירה מיוחדת מלווה במפות מוקדשת לפלישת צבאות בעלות הברית לסיציליה. כן מדווח על מינויו של מרדכי זלוטניק כמנהל השעה העברית ב"קול ירושלים".

גיליון מיוחד מוקדש לבעיותיהן של הערים בארץ ישראל. ראש עיריית תל אביב, ישראל רוקח, כותב על "תל אביב לקראת העתיד" ומ"מ ראש עיריית ירושלים, דניאל אוסטר, על בעיותיה של ירושלים. על צפת כותבים הפרופ' יוסף יואל ריבלין והסופר אשר בן ישראל. הסופר מ. בן אליעזר כותב על היקב בראשון לציון. המייגר (רס"ן) לוי יצחק רבינוביץ', הרב הצבאי הראשי, מביא פריסת שלום מיהודי תוניסיה. משתתפים חדשים הם דב חומסקי המביא מ"שירי אי שם", הסופר דב קמחי (לימים עורך "הגלגל"), הכותב על אספקלריה של התנ"ך, והמשורר והסופר מאיר מוהר. מדור חדש הוא "סיפורים מעולם המוסיקה", הנקרא בשם "בוקי סריקי" וחתום עליו אפרים גולדשטיין, מראשוני "קול ירושלים".

גיליון 6 הופיע בערב ראש השנה תש"ד. החל מגיליון זה שונה אופי עמוד השער, גלגל המזלות הוקטן, כאמור, ובמקומו מופיעה תמונת שער המראה "חיילים עבריים מהרגימנט העברי על רקע מגדל דוד". למשתתפים נוספו רוברט נלטש, איש מערכת "הארץ", והעתונאי ברל קורלניק, הכותב על "היישוב במלחמה". המשורר ראובן גרוסמן (לימים אבינועם) מביא מתרגומי לשירה האנגלית, ומשתתף חדש נוסף הוא המשורר אברהם ברוידס. במרכז הגיליון סקירה ותמונות על בתי כנסת בירושלים, זאת מפרי עטו של גבריאל

יוצא לאור על ידי לשכת התודיעות הממשלתית בירושלים. משעם מיניסטריון התודיעות הבריטי. החומר: 46 מיל

שער הגיליון הראשון - לפי שעה כדו שבועון

המשורר יהודה קרני שהיה גם חבר מערכת "הארץ", והסופר יצחק שנברג (לימים שנהר). כן מובאים מאמרים מתורגמים, האחד של א. יפה "חבר האקדמיה למדעים בס.ס.ס.ר" (ברית המועצות), והשני של ד"ר ג'וליאן הכסלי, מפרשני רדיו לונדון.

במרכז הגיליון סקירה מלווה בתמונות על המכון למחקר על שם דניאל זיו ברחובות. כן מופיעים בגיליון הראשון מדורי ביקורת ספרים, ביקורת תיאטרון, תערוכות וקונצרטים. אופיו של "הגלגל", כפי שנקבע בגיליון הראשון, לא השתנה עד גיליונו האחרון. המערכת מודיעה כי היות ש"הגלגל" הוא דו שבועון, הרי למנויים תישלח תוכנית הרדיו מדי שבוע "בשבוע שבו אין הדו שבועון מופיע". המערכת מכריזה על מפעל מנויים ומחיר החתימה הוא 750 מא"י בעבור 26 גיליונות. מתאפשר גם מנוי לחצי שנה במחיר 400 מא"י. ענין מיוחד יש בפירסום תוכניות הרדיו במלואן. מתברר, כי רדיו ירושלים שידר מלבד בעברית, אנגלית וערבית,

אל הקוראים

עמנו רדיו־ירושלים* מנסה בזה לפני הקהל העברי, בפעם הראשונה, בצורתו המרובת והמשופרת, כדור־שטוחן מצויני לאנטרמציה, לספרות ולאמנות, בשם הגלגל.

הגלגל יוצא לאור, מטעם מיניסטרו־המדעי־הבריטי, ע"י לשכת־המדעי־הממשלתית בירושלים, ומטרתו, אופיו ועריכתו נקבעו מתוך הסכם עם היעד הלאומי והותאמו לצרכי הקהל העברי בארץ.

הגלגל שם לו למטרה להביא לקוראי שפע השקפות על מהלך המלחמה. שועמים שוחרי הנופש אוסרים כיום ככל מוצע נגד כוחות־הרע, וכן על הבעיות התרבותיות, הכלכליות והחברתיות, הכרוכות במאורעות ומננו, ועל הישגי המדע במרוצת הדימוקריטיה. הוא יכול, יחד עם זה, יצירות ספרותיות מעולות, כשיר וכספרות, מאת טובי הסופרים העבריים, ויקבע מזורים מיוחדים להשקפה על החיים בארץ ומהלך התפתחותה, לבקורת כנה ובלתי־תלויה על תופעות הספרות והאמנות, המיאסרון והמוסיקה, הקולנוע והאמפרט בארץ, ולהדרכת הקורא כספרים העוסקים בכעיות הנומן.

הגלגל יקשף לתת סיפוק רב־צדדי לצרכי של הקורא העברי, כמסביל כעמנו, לשמש קשר בין העולם העברי ובין העולם הדימוקרטי הגדול, ולעמוד על רמה מרובות נאה.

נגדו המאורעות בעולם מסתובב עתה לעינינו במהירות מפתיה, אבל הציבור והפרט הנבטלים את תפקידם באמונה ובתבונה אינם יודעים את המחד ומגלים את מעיינות התקוה כחך עצמם. תפקידנו הוא לעמוד בעין פקוהה על משמר שאיפות הדימוקרטיה לחיפון העולם כרוח הצדק והחמש ולסייע לצבור להכיר את מציאות השעה, להעריכה וגם למסכן בה אור של נחמה, היא היא הנחמה שאדם מוצא במיאוץ תפקידו ובניווי התקוה לעתיד. האינטרמציה המנוונה שלנו תהיה מכוונה להכרת המצב, מאמרי העיון – להערכתו, והחלק הספרותי והאמנותי שלנו – לזריעת האור הנכונת. כמטיה של הפוליטיקה הוצאן מכלל עניניו של הגלגל, שא לא יעסוק בה אלא במידה שהיא עומדת מאחורי אותם הערכין האנושיים, שעליהם אנו נלחמים ונקריבים את כל כוחות נפשנו.

הגלגל יעמוד בקשר ישר עם מרכזי החיים והמחשבה של הדימוקרטיה הגוליות ויתן לקוראי בכל גליון ידיעות מפורטות, ממקור ראשון, מאת כתיבי המייוחדים בכריטינה, באמריקה, ברוסיה ובארצות המשוחררות.

תקוה כי קהל הקוראים ידע להעריך את מאמצינו, הנוו תפקידים בזה את עתויו של הגלגל בידו.

* לשם הגלגל, שנתנו ליקח את נכונותו ליעוט והסבר עליונים כמיועדת לגליונים ליקחו את מיועדתו המיועדת על אתה עיקרית, הסבה כיתה של אנטי־ציונים, את נכונות הספרות של רמת מיועדת הפיתוי, מפקוח ואינם החלטו (מאת העורך), שנתנו כמיועדת כמיועדת.

ה"מניפסט" שהתפרסם בגליון הראשון, מה־22 ביולי 1943, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, העתון הופיע בהידור רב, על נייר משוברת, שלא כשאר העתונים בעת ההיא

צפרוני. על בתי כנסת בפולין כותב הד"ר ק. שווארץ והד"ר זיסמן מונטנר פותח במדור חדש על הרפואה העברית. המשורר יעקב אורלנד מסביר את מהותו של משמר החופים העברי. ברשותה של הרצאת שוקן משתתף בגליון ראש השנה המרהיב ביופיו הסופר ש"י עגנון שתרם פרקים מספרו "ספר, סופר וסיפור סיפורים על ספרים ועל סופרים מפי סופרים ומפי השמועה".
בשער האחורי מברכת מערכת "הגלגל" –

את היישוב העברי בארץ ואת כל קוראי "הגלגל" וסופריו בשנה טובה. שנת גאולה והצלה, שנת שלום ובנין, שנת נצחון האור על החושך, נצחון הצדק על הרשע ונצחון נצה ישראל על כל המתנכלים להכריתו מעם. בשעת הכרעה זו לבנו פועם עם אחינו הנענים והדוויים בגלות אירופה, ואנחנו תפילה ותקווה כי השנה החדשה תביא מרפא לפצעי האומה ותטע חיים חדשים בתוכנו.

בגליון סוכות מובאים דבריו של שר החינוך הבריטי, א. בטלר, על חינוך הילד. משתתפים חודשים הם שלמה זלמן שרגאי, פרופ' יוסף קלוזנר וחוקר הטבע אמוץ כהן. הסרגנט (סמל) שלום זיסמן שולח "רשימות מאי שם". לימים היה אותו סרגנט חבר הכנסת השנייה ומ"מ ראש עיריית רמת גן.

גליונות 8 ו־9 מוקדשים לדמותו של המשורר שאול טשרניחובסקי, שנפטר בתשרי תש"ד. בין המשתתפים בגליונות אלה, אברהם אלמליח ויוסף קרוק. לראשונה מתפרסמים תווי נגינה לשירי הארץ. בגליון מס' 10 מוקדש מדור מיוחד לקיבוץ מרחביה. המערכת פונה אל "המחברים והמור"לים, המעוניינים בהערכה על ספרים, שיואלרו להמציא לנו את האכסמפלרים סמוך להופעתם. בגליון חנוכה מדור מיוחד המוקדש לסיפורים ותיאורים על היישוב היהודי בחברון. החל מגליון זה החל העתון להופיע על נייר רגיל. כיאה לגליון חנוכה מוקדש מאמר למנגינות "מעוז צור", וזאת מפרי עטו של המוסיקאי, המלחין והציילן יהויכין סטרוצבסקי, המסביר את מנגינת יהודי ונציה לזמר זה, ובהודעה מטעם "השעה העברית" אנו קוראים כי "השעה העברית בידיו ירושלים" החליטה לשדרה בכל ימי חנוכה אלה."

בשער גליון 14 תמונה של קבוצת שבויי מלחמה מארץ ישראל ששוחררו והובאו ללונדון. השבויים נראים בצאתם מארמון וינדור. לבעיותיה של סין במלחמה ולדמותו של הגנרליסימו צ'אן קאי שק מוקדשים מספר עמודים בגליון.

גידול במודעות

החל מגליון 16 משתתף ב"הגלגל" צעיר בשם שמואל כצנלסון, ממשתתפי "השעה העברית", שנודע לימים כחבר הכנסת ושר המשפטים שמואל תמיר. בגליון מאמר על ההתיישבות היהודית בכפר עציון, וכן מאמר לכבוד יובלו התשעים של זקן סופרי ארץ ישראל אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (אז"ר).

תרגום עברי של נאומי המלחמה של וינסטון צ'רצ'יל מובא בגליון 17, וגליון 18 מוקדש לשוודיה. העתונאי יצחק זיראב כותב על מעמדה של שוודיה וד"ר יוסף קרוק כותב על רבה של הקהילה היהודית בשטוקהולם, ד"ר מרדכי אהרנפריי.

גליון 19 מופיע שוב על נייר כרומו, לקראת חג הפסח תש"ד, 1944. הוא כולל בין היתר סקירה על הגדות פסח שונות, וכן תיאור זבח פסח של השומרונים. הסופר ש"י עגנון מביא מסיפוריו לחג הפסח. בגליון זה פרש מתפקידו העורך יעקב קופלביץ. בהודעה לקוראים החתומה על ידי ד.ק. (כנראה דב קמחי, שמונה כעורך) נכתב, כי "קוראינו בוודאי ירגישו שהגלגל שלנו מתגלגל בגלגול חדש."

בגליון 20 מכריזה מערכת "הגלגל" על פרס ספרותי בסך עשרים לא"י "לסיפור קצר מחיי הארץ. הסיפור יכול לא למעלה מעמוד אחד של 'הגלגל', היינו 1,200 מילים, תכנו מוגבל בחיי

בלתי התוס, החוזר כמעט כולו של דברים שנכתבו בפתח הגיליון הראשון של "הגלגל". המאמר מציין כי התוכנית שניצבה בפני מוציאי הדו שבועון "הוצאה לפועל אם לא ככולה הרי ברובה". במרכז הגיליון סודות מן החדר, והסברים "כיצד מגיש לך רדיו ירושלים את החדשות." השנה האחרונה למלחמה מורגשת היטב בדפי כרך ב' של "הגלגל", ובכל חוברת תמונות מרובות מן המדינות המשתחררות מעול החיה הנאצית.

בגיליון השלישי של השנה השנייה מתפרסם הסיפור שזכה בפרס "הגלגל" מפרי עטו של יצחק נבון, בנוסף לכתבות הרגילות, שירים וסיפורים ממיטב סופרי ארץ ישראל. שני יובלות מצויינים באותו גיליון: יובל השבעים של פרופ' יוסף קלוזנר, הנסקר על ידי חיים תורן, ויובל השישים של מכס ברוד, המלווה בדבריו של המשורר ש. שלום ב"חוג הבימה".

שחרורה של פאריס מעול הנאצים עומד במרכז גיליון 4 ומשה מדויני סוקר את מערכות המלחמה בכותרת "מפולת". אם היום מדברים על "מזרח תיכון חדש", הרי באותה עת דיברו על "אטלס חדש של העולם", ובחוברת מובא תרגום הרצאה על נושא זה של ה. הדסון ברדיו הבריטי.

גיליון ראש השנה תש"ה כולל סיפורים, שירים ודברי הגות לימים הנוראים, אך רובו מוקדש לשחרור הקרב ובא של ארצות אירופה. באותה שנה שודרו לראשונה מעל גלי האתר הסליחות מבית הכנסת הגדול בתל אביב, ובחוברת מובאים דברי מאזינים על השידור, שנקלט גם במחנות הצבא מחוץ לגבולות הארץ והגיע עד אירופה.

במרכז גיליון סוכות תמונות מאסיפת הנבחרים הרביעית. בגיליונות הבאים תמונות מהווי החיילים העבריים שנימנו עם משחררי רומא.

בגיליון השמיני של השנה השנייה מודיעה המערכת כי ניתנת האפשרות לכריכת חוברות השנה הראשונה, ומתוך המודעה מתברר כי חלק מהחוברות אול לחלוטין ואין אפשרות להשלים את הכרך למי שאין בידו כל החוברות. באותו גיליון מובאות סקירות לקראת הבחירות לנשיאות ארצות הברית.

חילופי המשמרות של הנציבים העליונים מונצחים בגיליון מס' 9. כידוע, הנציב החמישי הרולד מק מייקל לא היה אהוד, בלשון המעטה, על היהודים ואף היה ניסיון של לח"י להתנקש בחייו. בהתאם למגמת "הגלגל" שלא להתערב בפוליטיקה מתעלם העתון מנציב זה ומדגיש רק את כניסת הנציב השישי, פילדמרשל לורד גורט, לתפקידו. בפתח הגיליון תמונות היום הראשון לכהונת לורד גורט, ומתברר כי ביום זה קיבל הנציב בין היתר גם את ראשי היישוב דוד בן גוריון ויצחק בן צבי. באותו גיליון מצטרף משתתף חדש לסופרי "הגלגל" והוא המשורר זלמן שניאור, הכותב על תרגומיו של שאול טשרניחובסקי.

גיליון 10 מוקדש רובו ככולו לסיין ובתמונת השער נראה

הארץ, והיישוב וחיי חיילינו באי ש.ס. אם נקדים את המאוחר, נספר כי בפרס זכה סופר צעיר בשם יצחק נבון, לימים נשיאה החמישי של מדינת ישראל. באותו גיליון כותב הרב פרופ' שמחה אסף על הגגיזה בקהיר.

גיליון 21 עומד בסימן נשים. בגיליון מאמר מיוחד על הנסיכה אליזבת ליום הולדתה ה-18 שחל ב-21 באפריל 1944 (כיום אליזבת היא מלכת בריטניה). ובסימן נשים — תמונות על "בנות ישראל בחיל התעופה".

גיליון 22 מוקדש ל"ג בעומר, ויצחק בן צבי (לימים הנשיא השני של מדינת ישראל) כותב על הילולת רבי שמעון בר יוחאי במירון. במרכז הגיליון סקירה על ממשלת צ'רצ'יל במלאות ארבע שנים לכהונתה. עם שחרורה של יוגוסלביה מעול הנאצים, סוקר אברהם יעקב בראוור את "מערכת יוגוסלביה", וכן מובאת סקירה מאת "משקיף צבאי", על צבא השחרור של טיטו.

בגיליון שבועות מובא סיפור של ש"י עגנון, ומנהל התוכנית המוסיקליות של "קול ירושלים", קרל סלומון (לימים קראל שלמון), כותב על חגיגות באך והנדל שיתקיימו בירושלים, ומציין כי "בשנה החמישית למלחמת העולם השנייה יחוגו בירושלים את המוסיקה של שני גאונים גרמנים". בגיליון סימפוזיון על הקריאות בתנ"ך ברדיו ירושלים ומתברר כי קהל המאזינים מבקש גם דברי פרשנות לפרקי היום בתנ"ך, דבר שאמנם הונהג ומושמע עד היום ב"קול ישראל". בגיליון זה מובאות שתי דעות קיצוניות. אחת האומרת כי "זהו המדור החביב עלי ביותר", ודעה שנייה של קורא הקובע, לא פחות ולא יותר, שהוא "שונא תכלית שנאה את הקריאה בפרשיות בליל ששי".

שחרורה של רומא עומד במרכז גיליון מס' 24 ובאותו גיליון גם מאמר של אדוארד בנש, הנשיא הגולה של צ'כוסלובקיה. הגיליון הבא מוקדש לצ'רצ'יל, אייזנהאור ושרל דה גול. הרב משה אוסטרובסקי כותב על תולדות אסיפת הנבחרים, המוסד העליון של היישוב העברי, וזאת לקראת הבחירות הקרובות לאסיפת הנבחרים. המדור מחיי היישובים בארץ מוקדש הפעם לקבוצת שדה אליהו במלאות חמש שנים לעלייתה על הקרקע.

הגיליון האחרון לשנה הראשונה להופעת "הגלגל" הופיע סמוך ל" וכ"א תמו, ימי הזכרון להרצל וביאליק, ובמרכז תמונה מרהיבה של הרצל, וחמישה מאמרים הסוקרים את דמותו של חוזה המדינה, וזאת מפרי עטם של פרופ' ש.ה. ברגמן, מאיר מוהר, דב קמחי, ר' בנימין ורוברט ולטש. על ביאליק כותב הסופר דב קמחי. עיון בגיליונות השנה הראשונה מראה, כי מדי פעם הולכת וגדלה כמות המודעות, דבר המעיד על המעמד שקנה לו העתון בציבור היהודי.

מדו שבועון לשבועון

בפתח הגיליון הראשון של השנה השנייה מובא דבר מערכת

ציאנג קאי
ובשלוש...
חמנות של
שהוקמה ב
קשים ויסוד
החדש של
החל מ
כשבועון.
החל השבו
בלבד. בפר
"אדריכל
מופיע מדו
דב קמחי

"הגלגל
אלפים
נראה
לציבת
ובטעם
נמשך
גם לא
את דבריו
אין
ואין
שקרו
לו,
חינוכ

עם התקר
נאכיל את
פוחת את
ד"ר דוד
המשור
שהופיעו
15. באור
ישראלי
סוויט, יו
ובעצמו
בגיליו
כמדור
פויפר, ה
ישראל.

הגלגל

לקראת הנגב...!

הגלגל

הגלגל

קול הארץ

הגלגל

הגלגל

שבועון ציוני

מספר 35

הגלגל

הגלגל

הגלגל

הגלגל

הגלגל

הגלגל

הגלגל

הגלגל

שבועון ציוני

מספר 35

הגלגל

הגלגל

בית ושיקגו
WASH. WASHINGTON

הגלגל

"היהודים בקו הראשון"

גיליון 19 מוקדש לשיחורורה של וארשה מהכיבוש הנאצי ובין המאמרים בגיליון מאמרו של יצחק גרינבוים "עם שחרורה של וארשה". המאמר מעוטר בסיפורו של ש"י עגנון "פולין" ומשמאלו בשירו של יעקב פיכמן, "וארשה":

אָזכר עֵינַי, נָגְנוּ כִּי אֶבְיָיָהּ.
וּבְסוֹד עֵרִיבָה אֶהְבְּתִי עֲלֶיהָ.
וְכָה עָנִי אֶחָדִי פָּאָד דּוֹמֵעַ,
קְרָמְצִי עִם סִפָּה שֶׁל פֶּל סִמְטָה.

משה מדזיני מעלה מעל גבי גיליון זה שאלה המנסרת בחלל עולמנו עד היום: שינוי שיטת הבחירות. הוא כותב: "לא מעטים בנו היו רוצים לראות שינויים בשיטת הבחירות המקובלת ביישוב, ודווקא בהתאם לשיטת הבחירות האזוריות המקובלת באנגליה". בעקבות ביקורו של הבריגדיר בנימין, מפקד החטיבה היהודית הלוחמת החייל ("הבריגדה") בארץ ישראל, מוקדש מאמר בגיליון 22 להשתתפותם של היהודים בצבאות האומות המאוחדות ומודגש, כי "היהודים הם בקו הראשון של ההתנגדות לתוקפנות הנאצים בכל העולם".

לגיליון 24 מ'1 במרס 1945 תוספת מיוחדת הכוללת תרגום עברי ל"נאום ראש הממשלה מר וינסטון צ'רצ'יל בפתיחת הוויכוח על ועידת יאלטה בבית הנבחרים הבריטי ביום ג' 27 בפברואר 1945".

גיליון 26 מוקדש לדמותה של הנרייטה סאלד ביום השלושים לפטירתה. לקראת סיום המלחמה נודע גדול החורבן של העם היהודי והגיליון מעוטר במסגרת שחורה ובכתובת "כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה'", הזאת במסגרת שבוע האבל שהוכרז ביישוב. גם שידורי הרדיו באותו שבוע הותאמו לימי האבל. באותו גיליון מובא מאמר מתורגם של הנרי לאנג על ריכארד ואגנר שנתן השראה רוחנית לצורר היטלר, מחבר "מיין קאמפף". "עולמו של ואגנר השפיע השפעה רבה על הפוליטיקה, התרבות והמחשבה הגרמנית, אך איש לפניו לא הירבה לרוממה [הכוונה למוסיקה] כהיטלר, שעשאה לעמוד התווך הרעיוני של 'הסדר החדש'". יוסף נדבה סוקר באותו גיליון את הפואמה "העורב" של אדגר אלן פו במלאות מאה שנה לפירסומה. הפואמה תורגמה לעברית על ידי זאב ז'בוטינסקי.

הגיליון הבא כולל תמונות משבוע האבל והזיכרון, וכן תמונות ממפגשו של הנציב העליון לורד גורט עם עתונאי ירושלים. גיליון 28 הוא גיליון מוגדל לכבוד חג הפסח תש"ה, ובראשיתו מאמר של יוסף נדבה במלאות שנה לנפילתו של אורד צ'ארלס וינגייט, "הידיד" בה"א הידיעה של היישוב העברי. כן מוקדשים

ציאנג קאי שק, מנהיג סין. משה מדזיני כותב על "סין במלחמה ובשלום". על יהודי סין כותב י.ד. וילהלם. באותו גיליון מובאות תמונות של החטיבה היהודית הלוחמת "הבריגדה העברית הראשונה שהוקמה בצבא הבריטי במלחמה זו, עברה בדרך של אימונים קשים ויסודיים, שתוצאותיהם נראו בעליל כשסקר אותה הבריגדיר החדש שלה, א.פ. בנימין".

החל מגיליון 11 של השנה השניה החל "הגלגל" להופיע כשבועון. במקום 28 עמודים ברו שבועון שנמכר כחמישים מיל, החל השבועון להופיע בעשרים עמודים ומחירו ירד לשלושים מיל בלבד. בפתח הגיליון השבועי הראשון באה תמונתו של צ'רצ'יל "אדריכל הנצחון", שלו מוקדשת כתבה מרכזית. באותו גיליון מופיע מדור מיוחד ליובל השבעים של פרופ' חיים ויצמן. הסופר דב קמחי מדגיש במאמר פותח הנקרא "על", כי

"הגלגל" נתבסס בארץ, מצא לו קונים לאלפים וקוראים לעשרות אלפים, וגם מחכבים לא מעטים או בלשון של עתה: אוהדים. נראה אפוא, שכתב עת מסוג זה, שיהא לא רק משמיע דבריו לציבור, אלא גם מראה לו משהו מעולם ומלואו, ובצורה נאה ובטעם, לא רק צורך השעה הוא, אלא צורך מתמיד בו, שיהא נמשך בלא ספק לא רק בימי מלחמה אלא גם ואולי עוד יותר גם לאחריה.

את דבריו מסיים דב קמחי, שלמעשה שימש עורך העתון, בקבעו

אין "הגלגל" בא אלא להשלים ולתת את שהעתונות אינה עשויה, ואין ביכולתה לתת בשעה זו. ואם יזכה ויעבור את שעות החייוס, שקרובות לחלוף, יבחר לו בוודאי את הדרך שיהא ככוחו לבחור לו, וגם אז יעמיד במרכזו את החיובים ואת הטעם הטוב ואת חינוכו של הדור הצעיר לחיובים אלה ולטעם הטוב כאחד.

עם התקרב נצחון בעלות הברית התעוררה בעיה חדשה: "כיצד נאכיל את העולם לשובע", ומאמר בנושא זה מאת ריצ'רד לאו פותח את גיליון 14 של כרך ב'. באותו גיליון מובא מאמר של ד"ר דוד א. גרוס על מוסוליני והיהודים.

המשורר הלאומי חיים נחמן ביאליק זכה למאמרי הערכה רבים שהופיעו מפעם לפעם ב"הגלגל" ויום הולדתו הע"ב צויין בגיליון 15. באותו גיליון מופיע מאמר גדול על הקונטרבטוריון הארץ ישראלי בירושלים, הנקרא "בית המדרש לנגינה", מאת גרשון סוויט, יו"ר אגודת העתונאים בירושלים, חבר מערכת "הארץ" ובעצמו מוסיקאי ומנצח על מקהלות בתי כנסת.

בגיליון 18 של שנה ב' מובא שיר "במרחאי החופש", וזאת במדור "משירי חיילינו אי שם". "המשורר החייל" הוא יהודה פויפר, הידוע כיום כמשורר יהודה עמיחי, איש ירושלים וחתן פרס ישראל.

מודעה גדולה - אחת מרבות - בגיליון הנצחון של "הגלגל" מיוני 1945. חייל הבריגדה היהודית מעשן, כמובן, סיגריה מספרו

מאמרים לשחרורה של הולנד. בגיליון סיפורים ושירים לפסח מאת ש"י עגנון, יהודה בורלא, מאיר מוהר ושמשון מלצר. גיליון 29 של השנה השנייה פותח במאמרו של ההיסטוריון ד"ר נ. מ. גלבר על ההיסטוריה של ויגה ויהודיה עם שחרורה של אוסטריה, וכן מאמר של ד.א. לאוטרבך על דמותו של יוסף סטלין. העיתונאי שמואל סביסלוצקי כותב על "המסמר הארץ ישראלי לארון המתים של היטלר", זאת במאמר הנושא שם זה והסוקר בכתב ובתמונה את "המאמץ המלחמתי של היישוב". מותו של נשיא ארצות הברית פרנקלין דלנו רוזוולט, חודש לפני תום המלחמה, עומד במרכז גיליון 30 והמאמר (של ד"ר ו. יורגראו) מציין כי רוזוולט הוא "הליברל האחרון". לרשימת המשתתפים מצטרף דניאל שר, לימים עורך העתון, ובמדורו "הדי השבוע" הוא סוקר את "דעת הקהל בעולם כפי שבוטאה בעתונות וברדיו". באותו גיליון מופיעה סקירה על תערוכת הכולים הארץ ישראלית הראשונה פיל"א, וכן מאמר על "אספן בולים מלכותי", הלא הוא ה.מ. המלך ג'ורג' השישי, הנראה בתמונה עם יועצו לענייני בולאות. בגיליון תמונה של שלושה בולים חדשים העומדים להופיע ב"פלשתינה (א"י)", בולים שלא הופיעו מעולם. כן נסקר בגיליון יובל ה-75 של מקווה ישראל. אפרים גולדשטיין, המשתתף כמעט בכל הגיליונות, כותב על המוסיקאי יהויכין סטרוצ'בסקי. דמותו של צ'רצ'יל שימשה תמונת שער לכמה וכמה גיליונות, וכמובן שהגיליון הראשון לאחר תום המלחמה, שהופיע ב-10 במאי 1945, מעוטרת בתמונתו, כשהוא מסמן באצבעו את סימן ה-"V" הידוע שלו, ומצעד חיילים. גיליון זה מקדיש מספר עמודים לעדה השומרונית, לכבוד חג הפסח השומרוני שחל באייר תש"ה.

הגיליון שאזל

המערכת מבשרת כי בקרוב יופיע גיליון מיוחד שיוקדש לנצחון באירופה. המודעה מעוטרת בתמונותיהם של גנרל אייזנהאואר ופילדמרשל מונטגומרי. גיליון זה הופיע בחודש יוני והכיל שישים וארבעה עמודים על נייר כרומו, והוא מרהיב ביופיו. הוא נדיר כיום. הוא כולל שפע של תמונות, מפות ומאמרים ויצירות של טובי הסופרים, אנשי כלכלה ומשק, רפואה ואמנות, הפועלים בארץ, ובפתחו ברכת הרבנים הראשיים הרצוג ועזיאל וכן דברי הפילדמרשל סמאטס, ראש ממשלת דרום אפריקה, חבר קבינט המלחמה הבריטי וידיד אמת של העם היהודי. מתברר שגיליון הנצחון "נחטף" ולמשאלות קוראים מודיעה המערכת: "הרינו להודיע שלצערנו לא נוכל למלא בקשתם משום שגיליון זה אול כליל ממחסננו. מודעה זו משמשת במקום מכתב חשובה לכל מי שפנה אלינו בעניין זה." זו הסיבה, כנראה, שבכרכי "הגלגל" הנמצאים בספריות, נעדר גיליון הנצחון. הגיליונות הבאים כוללים חומר בכתב ובצילום על חגיגות הנצחון, לרבות על החגיגות והמצעד בארץ ישראל.

גיליון 38 מוקדש לרוסיה הסובייטית, ספרותה, צבאה ועמיה. באותו גיליון משתתף יצחק נבון בסיפור "מעשה במנהיג רשע ובאומה רשעית". בכותרת משנה מצויין: "סיפרו בלשון אגדה יצחק נבון".

עם תום השנה השנייה להופעת "הגלגל" מודיעה המערכת (גיליון 40) על העלאה במחיר החוברת: "מסיבות שונות אנו מוכרחים להעלות למן החוברת הזאת ואילך את מחיר עתוננו בחמישה מא" לחוברת." מחירו הגיע, אפוא, ל-35 מא"י.

חידוש רדיופוני התעמלות בוקר

חמישים גיליונות הופיעו בשנה השלישית להופעת "הגלגל", השנה הראשונה שלאחר המלחמה. בפתח גיליון 3 מובא מאמרו של מנהל תחנת השידור ארווין סמואל, המבשר על הרחבת תוכניות הרדיו והמקדם בברכה "את החלטתה של לשכת המודיעין הממשלתית להפוך את 'הגלגל' לבטאונה של מחלקת הרדיו." המערכת מודיעה, כי מעתה והלאה תתפרסמנה יותר תוכניות ששודרו ברדיו ב"הגלגל", וזאת מבלי לפגוע באופיו הכללי של השבועון. באותו גיליון מובאת כתבה על חנוכת בית כנסת לחיילים היהודיים בצבא הבריטי ברונגון שכבורמה. את הטקס ערך הרב הצבאי הראשי מ.א. יפה, לימים מנהל "היכל שלמה" בירושלים.

גיליון 4 של שנה ג' מציין עשור לפטירתו של הרב הראשי א.ג. הכהן קוק זצ"ל, וכן עשור למוסד "בצלאל" החדש. יוסף נדבה מציג את הקבינט הבריטי החדש לאחר נצחון ה"לייבור" בבחירות.

ראש הממשלה הוא קלמנט אטלי ושר החוץ הוא ארנסט בוויין. גיליון 5 עוסק רובו ככולו בתבוסתה של יפאן, שהביאה לגמר מלחמת העולם השנייה. בשער הגיליון תמונותיהם של גנרל מקארטור ודאמיירל מאונטבטן. כשי לקוראים מצורפת מפה צבעונית של יפאן בעברית. המערכת מבשרת, כי החלה קריאה יומית של פרקי היום בתנ"ך ב"קול ירושלים", וההתחלה היא בספר עזרא. "אנו פותחים בספר עזרא ויהא הדבר לסמל לנו שביום שבו ירדה בשורת הנצחון והשלום על העולם, אנו מתחילים לקרוא מירושלים בספרי עזרא ונחמיה."

גיליון ראש השנה תש"ו פותח בברכת הרב הראשי הרב ד"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג, וכדי לא לקפח את בני עדות המזרח, בפתח גיליון יום הכיפורים מובאת ברכת הרב הראשי הספרדי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל. הד"ר רב יוסף, מ"מ ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, מביא את ברכת הסוכנות לחיילים היהודיים בצבאות העולם, ודוד הורוביץ, לימים הנגיד הראשון של בנק ישראל, כותב על "המשק הארצישראלי במכתן".

גיליון 11 מציין את יובל העשור לתזמורת הפילהרמונית הארץ ישראלית, ושמואל סביסלוצקי כותב על דוד פרנקפורטר שעלה לארץ והיה "היהודי הראשון שירה בנאצי הראשון." מי שמעוניין

גיליון הנצחון - שאול, ואי אפשר למצוא אותו בכרך של שנת 1945. השער, אגב, מזכיר את סמל צה"ל, שלוש שנים לפני ייסודו...

החל מגיליון 33 מופיעים שמות העורך ועוזרו: "הגלגל" יוצא אחת לשבוע על ידי לשכת המודיעין הממשלתית ונערך על ידי ד. קמחי בהשתתפות דניאל שר. בגיליון שבועות (34) מובאות תמונות מתגיגות הנצחון בירושלים.

גיליונות מיוחדים לארצות שונות

בגיליון 36 מופיע מדור מיוחד המוקדש לנוירווגיה ובו מאמרים וסיפורים מהספרות הנוירווגית. באותו גיליון נדפס סיפור מאת בנו של העורך, יגאל קמחי, ההולך בעקבות אביו ומגלה כשרונות ספרותיים. לימים שימש יגאל קמחי מנהל לשכתו של הנשיא הראשון חיים וייצמן. חיים ליף מציין ארבעים שנה לעבודתו הספרותית של זלמן שניאור, ובראיון מיוחד מסביר המשורר את דרך יצירתו.

גיליון 37 מוקדש כמעט כולו ל"צ'כוסלובקיה החדשה", ובפתחו מאמר של ו. נובאק, קונסול צ'כיה בירושלים. הגיליון סוקר במיוחד את סיפורה של צ'כיה שלאחר המלחמה. ד"ר זיכר כותב על תרגום התורה לצ'כית.

לדעת כיצד פועל הרדיו מוצא זאת במאמרו של דניאל שר. כשהגענו לגיליון 13 של שנת 1945 חשבנו כי הדברים נכתבים כיום ורק התאריך שונה. ב־20 באוקטובר 1945, לפני יותר מחמישים שנה, כותב אדווין סמואל על כך שהרדיו חייב להירתם למלחמה בתאונות הדרכים. במאמר המשתרע כמעט על שני עמודים, וששודר גם ברדיו, מתריע אדווין סמואל:

בכל שבוע ושבת, בכל יום ויום כמעט, אנו קוראים בעתונים על אודות איזו תאונת דרכים מהרידה בארץ. מכונית שדרסה תינוק, בלי שיעצור הנהג. מכונית משא עמוסת פועלים שהתהפכה באחת הפינות וחצי תריסר אנשיה נהרגו, או נפצעו קשה וכו'. אחוז הנהרגים בארץ ישראל בתאונות דרכים יש בו כדי להדהים. אם לא יעשה דבר בעניין זה מי יודע עד אנה יירחקו הדרכים. לא פחות ממאתיים וחמישים אנשים נהרגו בארץ ישראל בשנה שעברה ורבע מהם ילדים...

נשמע מוכר ומחיריד! אבל אם נחפרן ב"שמחת עניים", הרי נוכל להתפאר בכך כי לעומת הגידול במספר התושבים כיום ירד יחסית מספר התאונות.

באותו גיליון מובאת כתבה על הכשרתם של קריינים חדשים לשעה העברית, כשהמדריכה הראשית היא לאה פורת, לימים עובדת בכירה ב"קול ישראל".

גיליון 16 מוקדש לחילופי משמרות בממשלת ארץ ישראל. הנציב העליון לורד גורט פרש לאחר שנה, ובמקומו נתמנה גנרל אלן קאנינגהם. בכותרת "נציב הולך ונציב בא" מובאות תמונות מהיום הראשון של הנציב החדש.

בגיליונות הבאים, 17-20, מובאות כתבה ותמונות רבות על העלייה לקרקע של היישוב משואות יצחק, הנקרא על שם הרב הראשי הרצוג; על בית הספר לטייסיים בארץ ישראל ועל חברת התעופה העברית שקדמה ל"אל על", "אווירון"; ומאמר מאת המנהיג היהודי-אמריקני אבא הלל סילבר, ששודר גם ברדיו. עניינו הוא "יהדות אמריקה ליישוב בארץ".

החל מ־16 בדצמבר 1945 הוגדל זמן השידורים ב"קול ירושלים". בעוד שעד אז נפתחו השידורים ב־12 בצהריים, נוספו מעתה שעות שידור בבוקר. יום השידורים נפתח בשבע בבוקר בהתעמלות בוקר מפי מיכאל בן חנון (אביו של האלוף יוסי בן חנון), שהשמיע את שיעורי ההתעמלות בעברית, ומפי ר. פיץ, שהשמיע התעמלות בוקר באנגלית. לימים נוספו לשידורי הבוקר "מה טובו" ו"שיר של יום", שהקדימו את ההתעמלות.

החל מגיליון ט"ו בשבט תש"ו שונתה צורת השער וגלגל המזלות שליווה את שער העתון בצורות שונות נעלם לחלוטין.

יום הולדת למלך

לגיליון 35 של שנה ג', הנקרא "גיליון זכרון", נודעת חשיבות

מרובה. מחירו 50 מיל. הגיליון מציין את יובל העשור לרדיו ירושלים. בפתח הגיליון ברכתו של שלמה זלמן שרגאי, יו"ר הוועדה לשידורי הרדיו מטעם הוועד הלאומי. כן מובאת ברכת רשות השידור הבריטי. אדווין סמואל, מרדכי זלוטניק והד"ר ישעיהו שפירא מראשי המחלקה העברית, כותבים על היבטים שונים בשידורים. יהושע משולה כותב על תולדות הרדיו בארץ ישראל, ומעלה קווים לדמותם של לוי דובקין, הראשון שהגה תוכנית רדיו בארץ ישראל, מנדל אברמוביץ, א.ו. הופיץ ואריה בבקוב, שפעלו בדרכים שונות על מנת להקים תחנת רדיו בארץ. קרל סלומון כותב על "עשר שנים מוסיקה יהודית" ומציין את רשימת המוסיקאים שיצירותיהם בוצעו ב"קול ירושלים". אפרים גולדשטיין מגלה "סודות" מבין כותלי האולפן, ורות שפירא מספרת על פינת הנוער ברדיו ירושלים. גרשון סוריט מסכם את פעילות הרדיו בעשור הראשון לקיומו, ואילו משה ברמן כותב על "עקרונות הטלוויזיה וסיכויי הקליטה בארץ ישראל".

בגיליון 42 כתבה של שמואל סביסלוצקי "לקראת הקמת בית על שם סוקולוב במלאות עשר שנים לפטירתו". ומי שחושב ש"חידון סמלים" הוא המצאה חדשה, יעלעל בדפי "הגלגל" ובגיליון 42 ימצא את פרטי חידון הסמלים של "הגלגל". הפרס הראשון הוא, כמובן, מקלט רדיו חדש. הפרס השני מעיל פרווה ואילו הפרס השלישי הוא מצלמה, ועוד חמישים ואחד פרסים, שאחד מהם הוא טיסה מתל אביב לחיפה או להיפך. נראה שאת הדרך חזרה היה על הנוסע הזוכה המאושר לעשות במכונית או ברכבת... יוסף גרבה, הכותב על אנשי מימשל, כתב גם סדרה על הזמרות התימניות: ברכה צפירה, שושנה דמארי, נעמי צורי ואסתר גמליאלית.

גיליון 46 של כרך ג' מציין במאמרו של אברהם לוינסון את יובל השבעים של המשורר ואיש קרן היסוד לייב יפה. באותו גיליון מובאות תמונות מהתגיגות יום הולדת המלך ג'ורג' השישי, שהשתתפו בהן גם ראשי הסוכנות והוועד הלאומי. בולטת תמונתו של הד"ר דב יוסף, שזר פרחים בידו וצילינדר לראשו.

בגיליון 47 באים דבריה של צביה לובטקין מלוחמי גיטו וארשה, שעלתה אז לארץ. באותו גיליון מופיעה כתבה של המשורר יוסף צבי רימון במלאות ארבעים שנה ליצירתו, וכן כתבה של שמואל סביסלוצקי על רמת-גן, שאמורה ליהפך "לעיר הירקן בת רבע מיליון תושבים".

הגיליון האחרון לשנתו השלישית של "הגלגל" מוקדש לכ" וכו"א בתמח, ימי הזכרון של ביאליק והרצל, ובשער מופיעה תמונתו של חיים נחמן ביאליק.

פעולות המחותרות – יוק

בפתח הגיליון הראשון לשנה הרביעית מודיעה המערכת כי "הגלגל" פשט את מדיו והחל למלא תפקיד אזהרי. עם התפתחותו והתרחבותו של שירות השידור אחרי המלחמה, נטל על עצמו

יום א' / י"ב בטבת תש"ו—16.12.45

07.10 התעמלות בקר (בעברית).
07.15 אות זמן: חדשות בעברית.
07.25 * נעימה לשעת הבוקר.
07.30 שדור לבתי הספר העבריים בארץ.
חדשות העולם בשבוע שעבר. שיחה מאת משה מזריני.
07:35 פרקי היום.
קריאת כתבין מפי שלמה כרסנוב.
ישעיהו פרק י'
07.45 חדשות באנגלית.
07.55 תרגילי התעמלות באנגלית.
08.00 אות זמן: סיום.
10.00 (בערך) אות זמן: טכס דתי.
11.00 פרילודים ופגות לי. ס. באך
בביצוע אלכסנדר שויצר יוגב.
11.15 אות זמן: מחולות בסימפונייה (1) "מחול הבית" מתוך "לה גיוקונה" (פונצילי) (2) "מחול אנדרטה" מתוך היסטוריה סר ג'ונס, מס. 1 (גרגי) (3) "מחול מוקבר" (סן סן) (4) "מחול של קודש ומחול של חול (דיוסי) (5) מחול קוסמה שייף הסוכר ואלס המרחים. סויסה "מפצח האגוזים" (צ'וקובסקי).
11.55 תכנית לבתי הספר.
12.05 "במעגלי תנועה".
תכנית מטעם המפקח על המנוחה. ערוכה בידי אשר הירשברג ומגושת מתוך שיתוף עם מחלקת ההגנה של "ההסמ".
12.20 תכנית קלה ומשעשעת לבתי תולים ולבתי הכראה. ערוכה ומגושת בידי אפרים גולדשטיין.
13.00 "מתוך הפניקס המוסיקלי".
יאן הולצמן (פסנתר): שלש סונטות (סקרלטי). אליגרו (פיאוקו — הולצמן).
13.15 חדשות בעברית.
13.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
13.45 אות זמן: 17.30 שירים ליום ראשון הדל נאש (סנור).
17.45 "כרבורים" — אנטולוגיה של פיוט מוסיקליה.
דקלום בפי ואלנטין ריד. נגינה בביצוע תזמורת שרות השידור הבריטי בניצוח סיר ארדיאן בולס. תכנית ערוכה בידי פאטרק דיקסון.
18.00 אות זמן: חדשות באנגלית והודעות על התכנית.
18.15 הסכת והשכל".
18.45 אות זמן: חדשות והודעות בעברית.
19.00 "עברית לעולה".
שעורים ערוכים ע"י אהרון רוזנברג.
19.15 "מוסיקה בבית".
סרנדת ערב, מבוצעת בידי ויליאם פון בלוז (חליל), אלי גרינברג (כנור) ואריה מירקין (ויולה).
19.45 "אנגלית מדוברת".
שעורים ערוכים ע"י יאן קספורד מן המעצה הבריטי.
20.00 "מעולם המוסיקה".
שבוענו של שרות השידור כעריכמו של אפרים גולדשטיין. "ממוצרט עד בטהובן". שיחה מאת ד"ר קורט בליוקופ.
20:15 אות זמן: חדשות בעברית.
20:30 "פינת החייל".
הדים מן הבית. באומר ובצליל בהש' תחפו עבר הדני (שיחה) ומקהלות העמק (מעל גבי תקליטי שרות השידור).
21.00 שלוש יצירות של ואריאציות לבטהובן על נושאים של מוצארט מבוצעות בידי וולפגנג שוקן (כנור); דניאל וויטקל (צ'לו) ואריה זקס (פסנתר). א. שחים עשרה ואריאציות על פזמוני של פסגנו מתוך "חליל הקסם" (צ'לו ופסנתר). ב. שחים עשרה ואריאציות על נעימה מתוך "גישואי ג'ירו" (כנור ופסנתר). ג. שכע ואריאציות על דואס מתוך "חליל

בידי שבחאי טכניק ושמשון חלפי ומגוש ע"י חיים פומרק; שלמה כרסנוב וחברי שרות השידור.
21.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
21.45 "יחסים בינלאומיים".
סקירה שבועית באנגלית מאת ד"ר אלסטון.
22.00 "המוסיקה האהובה עלינו".
מבחר שירים ונעימות "החכימים על הקהל".
22.30 אות זמן: סיום.

יום ב' / י"ג בטבת תש"ו—17.12.45

07.10 התעמלות בקר (בעברית).
07.15 אות זמן: חדשות בעברית.
07.25 * נעימה לשעת הבוקר.
07.30 שדור לבתי הספר העבריים בארץ.
"חדשות הישוב והגולה בשבוע שעבר" שיחה מאת ישעיהו קלינוב.
07.35 פרקי היום.
קריאת כתבין מפי שלמה כרסנוב. ישעיהו פרק י"ב.
07.45 חדשות באנגלית.
07.55 תרגילי התעמלות באנגלית.
08.00 אות זמן: סיום.
12.30 "מוסיקה החביבה עליכם".
מחולות הונגריים (ברהמס) בעבוד ולטר. ארבעה מחולות מ"פסד" (וולפגן, בעבוד גור). לקס מואליס לשראוס (שטראוס, בעבוד ולטר). גבוט ספטי (צ'ובאק, בעבוד אלטר דורף). ואלס רומנטי (לגר, בעבוד ולטר).
13.00 "פינת האשה".
בעריכת תחיה נח אורן.
13.15 חדשות בעברית.
13.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
13.45 אות זמן: סיום.
17.30 פינת הנוער האנגלית "שני ימי ההולדת". ספור באנגלית מאת כרברה אופנטור. כמה משיריכם האהובים.
18.00 אות זמן: חדשות באנגלית והודעות על התכנית.
18.15 "הסכת והשכל".
פרקים בתולדות הפיסיקה. סדרת תכניות בעריכת ד"ר שרגא קלעי. "הספקטרוסקופיה ומחולות" שיחה שניה מאת מאיר שפירא.
18.45 אות זמן: חדשות והודעות בעברית.
19.00 הישוב העברי.
19.15 נעימות מורחיות
משורות בפי עזרא אהרן בהשתתפות רחמים עמאר (כנור). תהלים קט"ב חזרה ותפלה. ארון עלם. הורעה ועדרו. הבה נעלוה.
19.40 "דקונצרט של הערב".
דברי הקדמה מאת קרל סלומון.
19.45 "ערבית מדוברת".
20.00 "משוט בארץ".
רשימי השבוע מתל אביב ומהמושבות ערוכים בידי ש. שריה.
20.10 "אישים בחדשות השבוע".
שיחה מאת יוסף נדבה.
20.15 אות זמן: חדשות בעברית.

הקסם" (צ'לו ופסנתר).
21.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
21.45 "מדוע אני חובב זאת".
סידרה שבועית של שיחות באנגלית. מוסיקה מאת אלפרד פלבר.
22.00 "רדאר".
קורות הנשק הסודי. כתובות וערוכות בידי סטיל מאק ג'ורן.
22.30 אות זמן: סיום.

יום ג' / י"ד בטבת תש"ו—18.12.45

07.10 התעמלות בקר (בעברית).
07.15 אות זמן: חדשות בעברית.
07.25 * נעימה לשעת הבוקר.
07.30 שדור לבתי הספר העבריים בארץ.
"כיצד נבלה את שעות החופש". שיחה מאת יוסף מיוחס.
07.35 פרקי היום.
קריאת כתבין מפי שלמה כרסנוב. ישעיהו פרק י"ד.
07.45 חדשות באנגלית.
07.55 תרגילי התעמלות באנגלית.
08.00 אות זמן: סיום.
12.30 "מוסיקה החביבה עליכם".
מחולות הונגריים (ברהמס) בעבוד ולטר. ארבעה מחולות מ"פסד" (וולפגן, בעבוד גור). לקס מואליס לשראוס (שטראוס, בעבוד ולטר). גבוט ספטי (צ'ובאק, בעבוד אלטר דורף). ואלס רומנטי (לגר, בעבוד ולטר).
13.00 "פינת האשה".
בעריכת תחיה נח אורן.
13.15 חדשות בעברית.
13.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
13.45 אות זמן: סיום.
17.30 פינת הנוער האנגלית "שני ימי ההולדת". ספור באנגלית מאת כרברה אופנטור. כמה משיריכם האהובים.
18.00 אות זמן: חדשות באנגלית והודעות על התכנית.
18.15 "הסכת והשכל".
פרקים בתולדות הפיסיקה. סדרת תכניות בעריכת ד"ר שרגא קלעי. "הספקטרוסקופיה ומחולות" שיחה שניה מאת מאיר שפירא.
18.45 אות זמן: חדשות והודעות בעברית.
19.00 הישוב העברי.
19.15 נעימות מורחיות
משורות בפי עזרא אהרן בהשתתפות רחמים עמאר (כנור). תהלים קט"ב חזרה ותפלה. ארון עלם. הורעה ועדרו. הבה נעלוה.
19.40 "דקונצרט של הערב".
דברי הקדמה מאת קרל סלומון.
19.45 "ערבית מדוברת".
20.00 "משוט בארץ".
רשימי השבוע מתל אביב ומהמושבות ערוכים בידי ש. שריה.
20.10 "אישים בחדשות השבוע".
שיחה מאת יוסף נדבה.
20.15 אות זמן: חדשות בעברית.

20.30 תכנית מיצירות בטהובן בביצוע התזמורת המורחבת של שרות השידור. (הנגן הראשי: סשה פרום). הסוליסט: רודולף כרגמן. המנצח: קרל סלומון.
חלק א': הפתיחה "ליאונורה" מס. 3. אופוס 72 א'. קונצ'רטו ברה מס. 1. אופוס 61 לכנור ותזמורת. אליגרו מאן נון טרופו — לרגטו — (העברה מאולם י.מ.ק.א., ירושלים).

21.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
21.45 "הכר את ארצך".
שיחה באנגלית.
22.00 תכנית מיצירות בטהובן. (המשך). חלק ב': סימפונייה מס. 5 בסי מינור, אופוס 67. אליגרו קון כריז — אנדנטה קון מוטו—אליגרו—אליגרו.
(העברה מאולם י.מ.ק.א., ירושלים).
22.30 אות זמן: סיום.

יום ד' / ט"ו בטבת תש"ו—19.12.45

07.10 התעמלות בקר (בעברית).
07.15 אות זמן: חדשות בעברית.
07.25 * נעימה לשעת הבוקר.
07.30 שדור לבתי הספר העבריים בארץ.
ישעיהו הכפרים. וסביבתם. שיחה מאת יוסף וייץ.
07.35 פרקי היום.
קריאת כתבין מפי שלמה כרסנוב. ישעיהו פרקים ט"ז, ט"ח.
07.45 חדשות באנגלית.
07.55 תרגילי התעמלות באנגלית.
08.00 אות זמן: סיום.
11.55 שדורים לבתי הספר.
12.05 "המפקה למוסיקה" (תכנית מששעת לעובדי כתי חרושת) בביצוע מרק וכר ותזמורת הפתיחה ל"עלף" (ל. שטראוס). ספורי הופמן (אופנבאך). שניקה (נעימות צועניות רוסיית) (שירמן).
12.30 "גאוגי המוסיקה".
"צ'וקובסקי" (א). סימפונייה מס. 2 כסול מינור, אופוס 17. "הרוסית הקטנה". אנדנטה סוסטנטו; אליגרו יבנו — אנונטה מרציאלה — סקרצו — פינלה. בביצוע התזמורת הסכימ סוגית מסגיטיני בניצוחו של יוגין יוסנס. סקרצו איטליקי אופוס 45 בניצוחו של אלויס מליכר.
13.15 חדשות בעברית.
13.30 אות זמן: חדשות באנגלית.
13.45 אות זמן: סיום.
17.30 אות זמן: פינת הנוער האנגלית "למוד השפה". ספורים למתחילים, כתובים באנגלית פשוטה וערוכים בידי אוה לרר. "שעה לגיל הרך" — קרלים לחם המרול מושרים בפי מקהלת פינת הנוער האנגלית. מחלקת בית הספר של הקהילה הבריטית.
18.00 אות זמן: חדשות באנגלית והודעות על התכנית.
18.15 פינת הנוער העברית.
"פרח הסגל". תכנית ערוכה בידי יוכבד דוסטרוכסקי בהשתתפות נעמי צורי (זמרה).
18.45 אות זמן: חדשות והודעות בעברית.
19.00 "עברית לעולה".
שעורים ערוכים ע"י אהרון רוזנברג.
19.15 שירים ונעימות עממיים עבריים
בביצוע שלמה יוספיש (בריוטן) ולהקת כלי המיתר של שרות השידור.
19.45 עולם ומלואו.
20.00 פרקים מן ההוי היהודי בבית המשפט.
מוגשים ע"י ד"ר שניאור זלמן חשין.
20.15 אות זמן: חדשות בעברית.
20.30 פינת החייל.
"הספור לחייל". תכנית מגושת ע"י דוד שמעונבוב, אשר ברש, יצחק שנברג וארי קוטאי (קריאות).
(המשך בעמוד השני בפנימי המעטפה)

לרדיו
י"ו
ברכת
והר"ר
יכבים
בארץ
השנה
ואריה
ארץ.
יין את
אפרים
מספרת
צעילות
קירונת
יית על
"הידון
יין 42
ן הוא,
הפרס
ום הוא
זיה על
נדבה,
ימניות:
זן את
באותו
הששי,
תמנות
וארשה,
ר יוסף
שמואל
ת רבע
י"ז וכ"א
נתו של
כת כי
פתחותו
עצמו

"הגלגל" את התפקיד לשמש שופרו של שירות חינוכי זה, שכן "אין לך תחנות שידור בעולם, שלא יהא לה לפחות עתון אחד משלה". באותיות גדולות מודגש, כי "הרדיו בארץ הוא שירות ממשלתי, מוסד תרבותי חינוכי ללא משוא פנים, והוא הדין לגבי 'הגלגל'". מספר העמודים עלה ל-24.

הגיליון השני באותה שנה הופיע לאחר פיצוץ המפקדה הבריטית במלון המלך דוד. תמונת השער מראה את ההריסות, ובמסגרת שחורה מובאים דברי המזכיר הראשי הבריטי (הפקיד הבכיר ביותר לאחר הנציב העליון): "כל ימי חיי אתאבל על אלה שאינם עוד אתנו". במרכז הגיליון דבריו של המזכיר במלואם, עטורים במסגרת שחורה, ותמונות מהמעשה הנקרא "מעשה הזוועה של יום ב' השחור (22 ביולי) בירושלים". באותו גיליון גם פרקים מיומן גיטו וארשה של הלל זידמן, מנהל ארכיון קהילת וארשה. בין משתתפי "הגלגל" סופר ניצול שואה, לייבל ביין, הכותב על רבה של וארשה, הפרופ' משה שור, שנספה בבריית המועצות, לשם הוגלה. אחת התוכניות המעניינות ברדיו ירושלים היתה תוכניתו של השופט ד"ר שניאור זלמן חשין (אביו של השופט מישראל חשין), סיפר על אירועים מבית המשפט. שיחותיו הופיעו מעל דפי "הגלגל", ומתברר כי כאז כן היום, הובאו לפני בית הדין הגבוה לצדק בעיות שכאלו הועתקו מסדר היום של ימינו, ובמיוחד בעיות דת ומדינה. גם אז דנו בבעיות תחבורה ציבורית כשכת בשכונות ירושלים, באטליזי טריפה ובהתנגשויות שבין חוקי התורה לבין חוקי הממשלה המנדטורית.

בגיליון 4 של השנה הרביעית רואה אור פרק מספרו של העתונאי שמעון סאמט "בבואי למחרת", המתאר את ביקורו בפולין עם תום המלחמה. באותו גיליון כותב לייבל ביין על גר הצדק היפאני, הפרופ' קסטודז'ה: "רק ארץ מוזרה כיפאן יכלה להוציא מתוכה טיפוס מיוחד במינו כגר צדק פרוץ אברהם קסטודז'ה", נאמר בסיום הכתבה הגדולה. במסגרת הידיעות על המתרחש בשירות השידור נמסר, כי חזר לארץ "מר אדווין סמואל, מנהל שירות השידור בארץ, אחרי שעשה שלושה חודשים באנגליה, בשוודיה ובדניה. באנגליה התבונן מר סמואל במשך חודש ימים בדרכי העבודה באולפני שירות השידור הבריטי, BBC, והביא עמו הרבה תוכניות להתפתחותו הנוספת של שירות השידור בארץ".

בגיליון 5 של אותה שנה מדור מיוחד המוקדש ליוכל השישים של המשורר דוד שמענוביץ, וכן דברי הספר על ד"ר יצחק בוויאר, ממנהיגי "אגודת ישראל", שנפטר בירושלים. גרשון סוויט מגלה "כוכב חדש בשמי המוסיקה", הלוא הוא ליאונרד ברנשטיין. סוויט כותב, כי נקשיב לנגינת "ירמיהו" של ברנשטיין "ונברך כולנו ברכת 'שהחינו' על עובדה זו, שנתגלה לנו אמן גדול בישראל". כן מסופר על תגלית מדעית חדשה והיא "די.י.טי." "משמיד החורקים הפלאי שהציל חיי אדם רבים". כתבה בליווי תמונות מספרת על סגולותיו של תכשיר הפלא החדש. העתונאי

ישעיהו קלינוב יצא לסיור בדרום אמריקה ואת רשמיו השמיע מעל גלי האתר. השיחות מופיעות בגיליונות "הגלגל", ומהן אפשר ללמוד על הקהילות היהודיות ובעיותיהן. יוסף נדבה מפרסם כתבות על "אישים בחדשות השבוע", ובגיליון 7 מובאת כתבה על שר החוץ הסובייטי והשגריר מקסים ליטבינוב, ששמו היהודי היה מאיר וואלאך. באותו גיליון כתבה על גולדה מאירסון, לימים שרת החוץ וראש ממשלת ישראל. "הגלגל" אינו מתייחס כלל לפעולות ההגנה, האצ"ל, והלח"י, ואינו מזכיר את מעצר ראשי היישוב והסוכנות היהודית. במקום זאת מצורפת לגיליון 7 "הודעה מאת ה.מ. הנציב העליון סיר אלן קאנינגהם", ששודרה ב-30 ביולי 1946. הנציב אמר בין השאר כי:

ברצוני להסביר שתכליתן של הפעולות הצבאיות הנמשכות עתה באזור תל אביב היא לגלות ולעצור טירוריסטים, ושפעולות אלה הן תוצאה ישירה מאותו פשע מרושע ונחשב שבוצע בירושלים ביום ב' שעבר, ה-22 ביולי, שהביא לידי מותם של יותר ממאה קורבנות חפים מפשע, ובכללם נשים ונערים ממוצא בריטי, ערבי ויהודי.

הד"ר פ.ע. גרנדוויץ משתתף ב"הגלגל" במדור "מוסיקה ומוסיקאים", ומדי פעם מעלה דמויות מעולם המוסיקה היהודית והכללית בארץ ובעולם.

בגיליון 9 אנו קוראים על "קריין חדש במחלקה העברית" והוא אליהו קרמר (לימים כרמל), ששותרר מן הבריגדה היהודית ובא במקומו של "יוסף סוקניק, שפרש מן השירות על מנת להצטרף לתיאטרון הקאמרי". יוסף סוקניק הוא, כמובן, יוסי ידן, הנמנה עד היום עם שחקני התיאטרון הקאמרי.

ביקורים ב"כסית" – ובמחנות בקפריסין

גיליון ראש השנה תש"ז מופיע על נייר כרומו ובפתחו זכרונות של חיים אהרונוביץ, מהמשתתפים הקבועים ב"הגלגל", על "תפילה צבאית בימים הנוראים ברומא המשוחזרת". כתבה במרכז גיליון ראש השנה מאת י. גוש זהב, מוקדשת לדמותו של הרב הראשי לארץ ישראל, הרב ד"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג. בן ציון צאנגן כותב על דמותו של וולדיסלב כרפוסטה, סופר פולני שתרגם לפולנית יצירות של חיים נחמן ביאליק, אורי צבי גרינברג, שאול טשרניחובסקי, יעקב פיכמן, דוד שמענוביץ, ואף הכין חומר למילון עברי-פולני. כרפוסטה מתואר בכתבה כ"אחד הנוצרים שמצטיין בידיעת הלשון העברית". אחרי המלחמה הגשים את חלומו לבוא לארץ ישראל ונתמנה לפקיד מתרגם בקונסוליה הפולנית בתל אביב.

מעל דפי "הגלגל" נסקרו מפעם לפעם דמויותיהם ויצירותיהם של חזנים שונים, בעיקר מפרי עטו של אפרים גולדשטיין. בגיליון ראש השנה תש"ז הוא כותב על החזן והקומפוזיטור יהושע וייסר.

מאת יצחק אייזנברג על ביקורם של חיילים יהודיים מארץ ישראל ופליטי חרב הנאצים על קברו של הרצל בווינה.

גיליון 37 מציין את יובל השבעים של המנצח ארטורו טוסקניני. בגיליון 38 כותב הפרופסור ש.ה. ברגמן, שעמד בראש המשלחת מארץ ישראל לוועידה הבינאסיאתית בניו דלהי, על רשמיו מן הוועידה. באותה עת שרר מצב צבאי בארץ ובעקבותיו שותקו פעולות הדואר והטלפון ונאסרה התנועה בין עיר אחת לשנייה. גם פעולות העתונות נפגעו, אבל "הגלגל", בהיותו ביטאון ממשלתי, לא נפגע כלל. רשימה של י. בן נון בגיליון מס' 38 סוקרת את "שירות העתונות בימי המצב הצבאי". באותו גיליון מופיעה סקירה על פסטיבל המוסיקה בעין גב, פרי עטו של ד"ר פ. גרנדיץ, המכתיר את עין גב כ"ולצבורג של המזרח התיכון".

מעפילים שהגיעו לארץ גורשו על ידי הבריטים לקפריסין ומשלחת מן היישוב נסעה לבקר אותם. אחד מחברי המשלחת, העתונאי שמעון סאמט, כותב על חוויותיו מן הביקור. אחד ממכריו במחנה מתלונן כי חסרים לו סיפורי שלום עליכם והוא מבקש מסאמט כי ישלח לו, ויהודי דתי מ"המזרח" מתלונן בפני סאמט שאין מספיק תליתות, סידורי תפילה ותפילין במחנה המעפילים.

מסדר בריטי בפעם האחרונה

בפתח גיליון 39 רואה אור מאמרו של לורד הרברט סמואל, הנציב העליון הראשון, שכותרתו "עולמנו כמה הוא לקוי". הנציב לשעבר עומד על "הצורך במנהיגות מוסרית ואינטלקטואלית". באותו גיליון מופיעה כתבה של נתן גורדוס על מלך דנמרק, כריסטיאן העשירי, ובמסגרת המדור על אישים במנהיגות היישוב כותב יעקב בעל תשובה על יובל החמישים של מאיר יערי, מנהיג "השומר הצעיר". בגיליון 41 רשימה של תחנות השידור החשובות בעולם וגליהן. ראובן שרייבמן (לימים שרי), מזכיר מועצת פועלי ירושלים, כותב רשמים וזכרונות מחגיגות האחד במאי בארץ.

בגיליון 43 משרטט יעקב רוזנטל קווים לדמותו של פרופ' ש.ה. ברגמן, וגרשון טוויט כותב על "החלק היהודי ברדיו של ארצות הברית".

בגיליון 45 תמונות מביקורו בארץ של קורט וייל, מלחין "אופרה בגרוש". קורט וייל שהה כאן לשם ביקור אצל הוריו בנהריה, וכן השתתף באירועים שונים. באותו גיליון כותב ד"ר אמיל פוירשטיין על ד"ר אהרן ברט, מנהל בנק אפ"ק (לימים בל"ל). גדעון וייגרט כותב במדור "מן הפולקלור הערבי" על ביקורו אצל הדרוזים. במרכז הגיליון כתבה של יוסף נדבה על ביקורו באולפני ה-BBC בלונדון. נדבה קובע, כי ל-BBC "שלטון בלי מצרים על גלי האתר".

בגיליון 46 מתאר ישעיהו קלינוב את ביקורו בפראג, ובמרכז הגיליון תמונות על המסדר שנערך בירושלים לכבוד יום הולדתו של המלך ג'ורג' השישי. היתה זו הפעם האחרונה שמסדר שכזה

באותו גיליון סוקר בנימין יפה את ישיבותיה של ירושלים בעבר ובהווה.

אדווין סמואל, מנהל השידורים, נהג לשוחח עם המאזינים ולעיתים החליפו המפקח על התוכניות העבריות, מרדכי זלוטניק, בשיחותיהם שפורסמו מעל דפי "הגלגל" נסקרים אירועים שונים בתחנת השידור. אדווין סמואל היה מודע לכך כי ישנן בעיות שונות במסירת החדשות המבטאות את דעת הממשל הבריטי ולא את דעת היישוב העברי.

בגיליון יום הכיפורים תש"ז מובאת תמונת שער מפרי מכהולו של אפריים ליליאן, והגיליון מוקדש רובו ככולו ליום הכיפורים. בגיליון מצויין יובל ה-25 לפעילותו של הסופר והמבקר דב שטוק, הלא הוא דב סדן.

בגיליון 13 של השנה הרביעית מופיעה בשער העתון תמונתו של מנחם אוסישקין, לרגל כינוס "קול האדמה" לזכרו, שנערך על הר הצופים בירושלים.

גיליון 15 של אותה שנה מוקדש לחלוצים שעלו במוצאי יום הכיפורים על הקרקע והקימו 11 נקודות יישוב חדשות בדרום ובנגב. יעקב טשרנוביץ' (לימים צור) מתאר את העליות לקרקע. באותו גיליון מצויין יובל ה-25 של בית הכנסת הגדול בתל אביב ויובל השישים של הסופר יהודה בורלא.

גיליון 16 נפתח בכתבה של ד"ר יעקב רוזנטל על הקונגרס הציוני הכ"ב בבאזל. במדור האישים משורטטת דמותו של משה שרתוק (לימים שרת, שר החוץ הראשון וראש הממשלה השני), ויונה כהן כותב על המתישבים החדשים בהרי חברון. הסופר חנוך בן ציון איילון-ברניק כותב על המשורר מרדכי גבירטיג, שנספה בייטו קרקוב.

גיליון 19 מציין בכתבה מאת נתן דובניץ' את יובל העשור של התזמורת הארץ ישראלית. באותו גיליון אנו קוראים על הוועידה המכוננת של איגוד העתונאים היהודים בעולם. בוועדה המכינה ייצגו את ארץ ישראל העתונאים יוסף הפטמן, מיכאל אסף, גרשון אגרונסקי (לימים אגרון), משה דנציגורקין (לימים רון) והד"ר עזריאל קרליבך. במרכז הגיליון לקט דברים על הקונגרס הציוני הראשון מפי יונה כהן, וכן תמונות מהקונגרסים השונים.

את בית הקפה "כסית", מקום מושבם של הסופרים והאמנים, סוקר בגיליון מס' 24 העתונאי בן ציון צאנגן. הכתבה מלווה בתמונות מרשימות של הסופרים והאמנים, וכוללת רשימה של המבקרים במקום. באותו גיליון מובאת תמונתו של החזן לייב גלאנץ, המוכתר כ"גדול חזני דורנו", וזאת לרגל הופעותיו בארץ ישראל. ישעיהו ויניצקי סוקר את תולדותיו של החזן הדגול.

מרהיב ביופיו הוא גיליון פסח תש"ז, שהופיע על נייר כרומו. בתמונת השער דף מתוך ההגדה לפסח של ארטור שיק ובמרכז הגיליון כתבה של שמואל סביסלוצקי על "ארטור שיק צייר הסבל והתירות". רובו של הגיליון מוקדש לפסח, וכן מובאת כתבה

נערך בארץ, שכן בשנה שלאחריה היתה כבר קיימת מדינת ישראל, באותו גיליון תמונות של חברי ועדת החקירה המיוחדת של האו"ם, שהמליצה על חלוקת ארץ ישראל. הגיליון האחרון של השנה הרביעית מקדיש כתבה גדולה לכינוס העולמי הראשון למדעי היהדות, וצבי משה קנר כותב על ההכנות להופעת האנציקלופדיה העברית הראשונה שתכלול 16 כרכים. כידוע, בסופו של דבר הכילה האנציקלופדיה 33 כרכים.

השנה החמישית והאחרונה

הקשה בשנות "הגלגל" היתה השנה האחרונה להופעתו, שנת תשי"ד-תשי"ה, שנת המאבק המכריע לשחרור ארץ ישראל מעול המנדט הבריטי. שנאת היישוב לשלטונות הלכה וגברה, ואילו הרדיו ביטא את מדיניותה הרשמית של ממשלת המנדט. מהדורות החדשות לא ביטאו את רחשי היישוב העברי, וקמו תחנות שידור של ארגוני המחתרת, שזכו להאזנה רבה.

כביטאון הרשמי של ממשלת המנדט התעלם "הגלגל" כמעט לגמרי ממאבקי היישוב, ואם נשמע הד כלשהו למאבקים אלו, היה זה בצורה מתוחכמת באמצעות מדורו של גרשון הירש "סקירה שבועית של העתונות בארץ ישראל".

הגיליון הראשון של השנה החמישית הופיע בד' מנחם אב תשי"ז, 24 ביולי 1947, ובפתחו מאמרו של בנימין צביאלי, או מצעירי המשתתפים ב"קול ירושלים" ועורך "הצופה לילדים". בנימין צביאלי כותב על "בין המצרים במנהג ובמסורת". לימים הוסמך בנימין צביאלי לרבנות והיה מנהל המחלקה לדת ומסורת ב"קול ישראל". לאחר מכן הניח את היסודות לשידורי דת ומסורת בטלוויזיה הישראלית.

פרקי היום בתנ"ך הוסיפו להעסיק את ציבור הקוראים, לאחר שלבקשתם הונהגה כאמור לעיל גם פרשנות לפרקים מפיו של פייבל מלצר. הוחלט, וגם זאת לבקשת הקוראים והמאזינים, לגון את צוות הפרשנים ואליהם נוספו הד"ר יהודה הרשקוביץ (כיום פרופ' יהודה אליצור) והד"ר מנחם נאור, שייצג פרשנות "חילונית". גיליון 17 של כרך ה' הופיע סמוך לשבוע בו התכנסה עצרת האו"ם להחליט על קבלת המלצת הוועדה על חלוקת ארץ ישראל לשתי מדינות, יהודית וערבית. אבל, לגיליון "הגלגל" מאותו שבוע היה מאורע חשוב יותר לעסוק בו. הגיליון הופיע על נייר משובח ובתמונת השער נראים "הזוג המלכותי בארמון באקינגהם אחרי האירוסין", והכוונה כמובן לנסיכה אליזבת ולכעלה פיליפ. הד"ר אמיל פוירשטיין כותב על "נישואי פיליפ ואליזבע". הנסיכה אליזבת, כיום המלכה, מכונה בשם העברי אליזבע, כשם אחותו של נחשון בן עמינדב...

בגיליון 18 מסביר הד"ר משה צבי קנר "משטר בין לאומי מה הוא". במרכז הגיליון כתבה על סרוואנטס, במלאות 400 שנה

"הגלגל" חירבה בהבאת תצלומים, תופעה לא מקובלת בזמן ההוא. הוא ליווה את ההתפתחויות התרבותיות והחברתיות, והתעלם כמעט לגמרי מנושאים מדיניים. בשבוע בו נתקבלה ההחלטה ההיסטורית באו"ם, סיפר שער העתון על נישואי אליזבת ופיליפ באנגליה

הדואר בשלהי המנדט הביא להפרעות בהפצת "הגלגל" למנויו והחל "משבוע זה יום ד", 11 בפברואר 1948, יקבלו החותמים על "הגלגל" את גיליונם בחנות שנקבעה בכל עיר לחלק את העתון עבורם.

בגיליון 30 כתבות על חתן פרס ביאליק, המשורר אורי צבי גרינברג מפרי עטם של בן ציון צאנגן ואריה ליפשיץ. באותו גיליון כתבה על נמל תל אביב, וכן מתברר שמחאת "הצופה" עזרה, ו"מה טובו" ו"שיר של יום" הוחזרו לשידור.

גיליון 32 מוקדש ל"זוועת רחוב בן יהודה" התפרצות מכונית תופת במרכז ירושלים, שעלתה בחייהם של למעלה מחמישים איש ופצועים רבים. לזוועה מוקדשת תמונת שער, וכן שירו של דוד שמעונוביץ' "צעקנה אבני ירושלים". כן בגיליון תמונות של שיירה היצאת לעיר העתיקה הנצורה.

בגיליון 33 מיום 11 במרס 1948, חודשיים לפני הכרזת המדינה, ראיון עם מנחם אברמוביץ' מקים "התחנה העברית הראשונה בעולם" (ראו "קשר" 20), ובו מציע אברמוביץ' להנהיג בתל אביב "טלוויזיה עברית". הכתב מתאר כיצד במשרד R.C.A. בתל אביב עוסק אברמוביץ' בניסויים להפקת שידורי טלוויזיה. אברמוביץ' קובע, כי כדי להקים תחנת טלוויזיה בארץ ישראל דרושים כמיליון לירות ארץ ישראליות (כארבעה מיליון דולר בערכי 1948...).

בגיליון 35 מ'1 באפריל 1948 מופיע שירו של פרופ' ישראל אפרת "בליל עוצר בירושלים". וראיון עם אפרים גולדשטיין "כך פתחנו את קול ירושלים", במלאות 12 שנה ל"רדיו ירושלים". הוא מסיים את הראיון במילים:

את מיטב כוחותינו וחלומותינו השקענו בתחנה זו, בנבולות שניתן לנו, כל אחד לפי יכולתו. ועתה אנו עומדים על סף תקופה חדשה. מי יתן ונזכה בקרוב לשרת את העם ביתר יעילות בעזרת אותו הניסיון הרב שרכשנו לנו.

ואכן, כחודש וחצי אחרי אותו ראיון כבר פעלה תחנת שידור של מדינת ישראל העצמאית. באותו גיליון מובאת כתבה על אדיס דה פליפ, מייסדת האופרה הישראלית.

הגיליון האחרון של "הגלגל" הופיע ב'8 באפריל 1948, גיליון 37 כמנין ז"ל. ואכן אפשר לומר כי זכרוננו של "הגלגל" יהיה לברכה, כיוון שעד היום לא קם לנו ביטאון-רדיו מסוגו, שהופיע באופן סדיר קרוב לחמש שנים, אף שהיה מוגבל בנושאים מעצם טיבו כ"ביטאון ממשלתי", דהיינו בריטי.

(להכנת מאמר זה עברתי על גיליונות "הגלגל" בספריית "בית אריאלה", וכן על כרכים הנמצאים ברשותי. לנגד עיני צפו ועלו זכרונות מימי ילדותי, עת מדי שבוע הייתי מחכה בכיליון עיניים לגיליון "הגלגל" שרכש אבי ז"ל).

לפירסום "דון קישוט". החלטת האו"ם הקרובה, לא זכתה לאיזכור בגיליון.

סוף סוף החלו האירועים שהעסיקו את היישוב למצוא את ביטוים על דפי "הגלגל", ובגיליון 19, מ'4 בדצמבר 1947, הכותרת היא "ביום מתן המדינה העברית כל פסוקי הקודש הולכים ומתקיימים במלואם". בשער, חנוכיה, ובתוך הגיליון תמונת גולדה מאירסון "על גזוזטרת הסוכנות היהודית לאחר נאומה בחצות ליל הבשורה של החלטת הקמת המדינה העברית", ושירו של יהודה קרני מענייני דיומא. יונה כהן כותב על ירושלים לאחר החלטת עצרת האו"ם, מאמרו מלווה בתמונות. י.מ. כותב על "העיר תל אביב כבוא הבשורה", גם כתבה זו מלווה בתמונות.

בגיליון 20 כותב ישעיהו קלינוב על הנושא "כיצד קיבלו היהודים ברוסיה את בשורת ארץ ישראל". היה זה בעת ירח הדבש בין התנועה הציונית ובין ברית המועצות, וקלינוב מצטט ראיון עם הסופר היהודי-סובייטי איליה אהרנבורג, כפי שפורסם ב"איינקייט", ביטאון היידישאי של הוועד היהודי האנטי-פאשיסטי במוסקוה.

בגיליון 21 מספר נתן דונביץ', חבר מערכת "הארץ", "כך מגיעות אלינו החדשות — 24 שעות במערכת עתון יומי" בכתב ובתמונות. בדף לספרות באותו גיליון, סיפור מאת סופר ירושלמי צעיר, דוד שחר, מחשובי הסופרים בארץ שהלך לעולמו לאחרונה. הדי הימים וקרבות מלחמת העצמאות שהתגברו משבוע לשבוע, במיוחד בירושלים, משתקפים בצמצום תוכניות הרדיו ואנו קוראים, "עם סגירת הגיליון מודיעים לנו מטעם מנהל רשות השידור בארץ. בגלל הצורך להעביר באופן ארעי את אולפני השידור של המחלקה העברית ושל המחלקה למוסיקה למקומות אחרים, חלו הפרעות מההגשת התוכניות ועם המאזינים הסליחה".

הוועד הלאומי פנה לתושבים וביקש להכין מצרכי מזון לשעת חירום, ולשם כך נערכו הערוכות מזון בכל רחבי הארץ. "הדסה" ויציץ הגישו תפריטים מיוחדים. התערוכה והתפריטים מוצגים בגיליון 26.

טלוויזיה ב'1948

במרכזו של גיליון 27 סקירה על העיר לוד, "צומת דרכים בינלאומית, שעתידיה להיות נכללת במדינה היהודית" (למעשה מידע שגוי), וראיונות עם נציגי חברות התעופה שפעלו בראשית 1948 בנמל התעופה לוד והן T.W.A, B.O.A.C, AIR FRANCE, וכן התברה היהודית שקדמה ל"אל על", "אווירון". באותו גיליון מראיין הר"ר אמיל פוירשטיין את הר"ר עזריאל קרליבך על החוויה העמוקה שתווה בעת שהיה נציג "ידיעות אחרונות" ו"הצופה" בעצרת האו"ם שהחליטה על החלוקה.

בגיליון 28 מובאת מחאת "הצופה" על קיצוץ בלוח השידורים שכלל השמטת "מה טובו" ו"שיר של יום" מתוכנית השידורים. בגיליון 29 מ'12 בפברואר 1948 אנו קוראים כי שיתוק שירותי